

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Neologizmy słowotwórcze we współczesnej czeszczyźnie

Author: Dariusz Tkaczewski

Citation style: Tkaczewski Dariusz. (1997). Neologizmy słowotwórcze we współczesnej czeszczyźnie. W: M. Blicharski, H. Fontański (red.), "Zagadnienia słowotwórstwa i składni w opisie współczesnych języków słowiańskich. T. 1" (S. 58-66). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Dariusz Tkaczewski

Neologizmy słowotwórcze we współczesnej czeszczyźnie

Ostatnie lata są dla Europy Środkowej okresem niezwykłych przekształceń społeczno-politycznych, kulturowych i technologicznych. Upadają autorytety i wartości dotychczas obowiązujące; nowe ideologie, tendencje oraz mody trafiają na podatny grunt w dezorientowanych społeczeństwach i środowiskach. Języki jako systemy komunikacji międzyludzkiej, występujące w określonym czasie i przestrzeni, reagują na te zmiany dość specyficznie, nie mogą one bowiem sprostać nowym zadaniom, bo społeczność użytkowników „wymaga” od języków dostosowania się do nowych potrzeb.

Do niezwykle ciekawych czasów — z socjolingwistycznego punktu widzenia — w wypadku języka czeskiego (i chyba w ogóle języków narodowych krajów określanych wspólnie mianem „postkomunistyczne”) należy druga połowa lat osiemdziesiątych (zniekształcone echa gorbaczowowskiej pieriestrojki — pozorna „přestavba” systemu społeczno-politycznego, krzepnięcie opozycji, nowa kultura „undergroundová” i „alternivní”), rok 1989 — „něžná revoluce”, a także kilka ostatnich lat — tworzenie i dojrzewanie młodej demokracji, budowanie gospodarki rynkowej oraz symboliczny „powrót do Europy”. Wydarzenia te i procesy społeczne wywarły zauważalny wpływ na język czeski.

Przekształcenia języka czeskiego przejawiają się w jego ewolucji, rozwoju przebiegającym w kierunku dynamicznej optymalizacji. Rozwój ten nie odbywa się równomiernie we wszystkich warstwach

— najszybciej reaguje leksyka, w której obrębie dochodzi do zmian znaczeniowych wyrazów (nazw) oraz w ich stosunkach wzajemnych (łącność, dystrybucja itp.). Powstają nowe jednostki leksykalne, inne zanikają bądź też ulegają znaczeniowym przewartościowaniom (następuje zmiana, modyfikacja ich znaczenia, ogranicza się ona lub też rozszerza). Procesy wymienione wcześniej szczególnie widoczne są w środkach masowego przekazu oraz terminologii specjalistycznej różnych dziedzin życia. Dla bohemy obco-krajowca często przebywającego w Czechach, znającego czeskie realia, mówiącego po czesku i śledzącego uważnie czeskie środki masowego przekazu zmiany te są szczególnie widoczne. Zaskakują go bowiem nowe słowa, których jeszcze niedawno nie słyszał w czeskich mass mediach, bełkot obcojęzycznych terminów ekonomicznych, w który często przeobrażają się wypowiedzi osób publicznych, polityków i działaczy gospodarczych.

Na język małych narodów (jakim jest czeski) olbrzymi wpływ wywierają języki „narodów potęg”, od dłuższego czasu język angielski (anglo-amerykański) przoduje w tym zakresie. Szczególnymi wyznacznikami przekształceń socjolingwistycznych współczesnej czeszczyzny są neologizmy, wyrazy i zwroty nowe, jeszcze do niedawna nie znane oraz nie używane, które stopniowo stają się modne i popularne (można zauważyć również tendencję powrotu do łask wyrazów przestarzałych i archaizmów). Neologizmy to nie tylko wyrazy, ale także jednostki frazeologiczne (nominalne i werbalne). Według współczesnych norm uzusu semiotycznego traktujemy je jako nowe i powszechne w stosunku do dotychczas istniejących, jeśli będą ogólnie rozumiane i jeśli zaczną aktywnie funkcjonować w zasobie leksykalnym większości użytkowników. Pierwotnie nowy wyraz (jednostka językowa) pojawia się na peryferiach języka ogólnonarodowego, z czasem używany jest coraz częściej, aż w końcu dostaje się do skodyfikowanego zasobu leksykalnego — języka literackiego (najczęściej odbywa się to za pośrednictwem języka potocznego). Niektóre wyrazy (neologizmy) nie wchodzą jednak do języka literackiego, pozostają na marginesie języka narodowego, w warstwach niższych stylowo (język potoczny — „hovorová čeština”, interdialekt ogólnoczeski — „obecná čeština”) lub w językach specjalnych i środowiskowych (gwarach, slangach czy idiolektach). W tym miejscu należy wspominać o okazjonalizmach¹, będących pewnego rodzaju neologizmami, jednak ich żywot jest najczęściej krótki, a uzus wąski. Okazjonalizmy są charakterystyczne dla języka

¹ Fr. Thom w swej książce pt. *Drewniany język „okazjonalizmami”* nazywa przysłowki miejsca i czasu. W moim artykule pojęcie okazjonalizmów odnoszę (zgodnie z częstszym rozumieniem tego terminu) do wyrazów okazjonalnych, utworzonych dla jednorazowych potrzeb komunikacyjnych oraz środków językowych charakterystycznych dla jednostek (idiolektów). Takie rozumienie tej nazwy można znaleźć w literaturze przedmiotu: O. Martincová: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha, UK 1983; P. Hauser *Nauka o slovní zásobě*. Praha 1980; J. Filipец, F. Čermák: *Česká lexikologie*. Praha 1985.

twórców literatury artystycznej lub też języka określonych grup społecznych (np. rodziny, dzieci, środowiska studenckiego). O losie nowej jednostki leksykalnej decyduje praktyka językowa (potrzeba komunikacji, frekwencja) lub też autorytety z Ústavu pro jazyk český CSAN... Z czasem neologizm przestaje nim być, w zależności od częstotliwości używania, uświadamiania sobie przez użytkowników jego treści, czyli krzepnięcia form i treści.

Neologizmy powstają praktycznie we wszystkich warstwach języka czeskiego — głównym motywem ich tworzenia i upowszechniania jest potrzeba wyjaśnienia lub określenia nowych realiów, sytuacji czy zmian w obrębie najbliższego środowiska, potrzeba nazwania nowych przedmiotów, funkcji i działań. Na marginesie należy zauważyć, że w wypadku języka czeskiego w czasach obecnych głównym powodem tworzenia neologizmu nie wydaje się, jak w okresie odrodzenia narodowego, tendencja szczytowania nazw nowych pojęć abstrakcyjnych i zjawisk. Prowadzone przez Jungmanna i jego naśladowców poszukiwanie czeskich odpowiedników (nazw ekwiwalentnych) słów niemieckich (wynikiem czego są ówczesne neologizmy, np.: *věda, časopis, představa, pojem, mluvnice, jepice, děloha, povidla*) długo było obecne, a w czasach współczesnych poniekąd zaciążyło na czeskim języku literackim. Inaczej też neologizm tworzone w okresie „budowania ustroju socjalistycznego” (lata czterdzieste i pięćdziesiąte), kiedy to na grunt czeski z pobudek ideologicznych przeszczepiano sztuczne radzieckie wzorce i zjawiska (z tego okresu pochodzą np.: *uderník, brigádník, zlepšovatel, novator, pětiletka, straník, nestráník, kadrovat, svazák, hrdina oráče, pionýr, stachanovec, stěn-gazeta, prověrka*). Obecnie główną tendencją wydaje się raczej potrzeba optymalnego i funkcjonalnego nazwania, zjawisko rezygnacji z lojalności wobec typowo czeskich lub szczytowanych nazw, czego ilustracją może być wypieranie czeskiego słowa *kopaná* przez angielskie *football*, *komputer* zastępujący *počítač*, *radio* eliminujące *rozhlas* czy też *sekunda* wypierająca skutecznie *vteřinu*.

Nawet pobieżna analiza języka czeskich mass mediów (prasa, radio, telewizja, reklamy ścienne) w okresie ostatnich pięciu lat nasuwa pewien wniosek — język czeski został „zarzucony” neologizmami (około 75% spośród nich stanowią wyrazy obcojęzyczne; dominują wyrazy angielskie, z dużym udziałem anglo-amerykanizmów). Aby zilustrować tę refleksję, dokonam przeglądu neologizmów zaczerpniętych ze współczesnej czeszczyzny, które dla uporządkowania podzieliłem na cztery dość obszerne zakresy tematyczno-treściowe (o zatartych często granicach). Przedstawię te neologizmy w pisowni zaczerpniętej z czeskich źródeł („Lidové noviny”, „Mladý svět”, „Reflex” i reklamy telewizyjne), spełniającej warunki czeskiej ortografii, lub też w pisowni oryginalnej; ciekawsze neologizmy uzupełnię uwagami.

Grupa pierwsza obejmuje neologizmy dotyczące człowieka, kultury, którą tworzy (nowych tendencji), mody i sposobu bycia, seksu:

- *underground* (spotykana jest też wersja fonetycznego zapisu *andergraund*),
- *punk* lub *pank* (poprzez derywację lub kompozycję tworzone są inne neologizmy: *pankač*, *panker*, *pankový*, *pank-rock*),
- *skinhead*, *hippy* (utworzone od drugiego: *hippik*, *hipper*),
- *teenager*, *yuppies*, *dospělák* (to określenie często występujące w audycjach radiowych dla dzieci — nazywające osobę dorosłą — ma małe szanse, by wejść do języka literackiego, ponieważ nacechowany ekspresywnie sufiks derywacyjny *-ák* budzi wątpliwości językoznawców w wypadku tej uniwersalizacji),
- *audio*, *video* (ten łaciński wyraz, przejęty za pośrednictwem języka angielskiego, stanowi człon wielu neologizmów, z których większość stanowią hybrydy; ich pisownia jest różna — oba człony zapisywane są razem bądź osobno: *videoklip*, *videotext*, *videodivák*, *videodomácnost*, *videofenomen*, *videoart*, *videoboom*, *videoherna*, *videokazeta*, *videopaska*, *videoklub*, *videokultura*, *videopiractví*, *videopřehravač*, *videoteka*, *videotvorba*, *videozáznam*, *videokonference* itp.), *videoskop* (nazwa ta nie przyjęła się w języku codziennym, czeski odpowiednik polskiego *magnetowidu* to raczej *videopřehravač* lub po prostu *video*),
- *TV-satelit* (nazwa *družicová televize* raczej się nie przyjęła, bardziej potoczna i popularna jest nazwa *satelitová / satelitární televize*),
- *rockfest*, *jazz* (częsta pisownia *džez*), *jazzlokal*, *show* lub *šou*, *šefredaktor*, *dabing* (*dabink*), *sci-fi autor*, *make-up* (chyba skutecznie wypiera ostatnimi czasy czeskie *ličení*),
- *thriller*, *love-story*, *happy-end* (są to starsze neologizmy, które zadomowiły się już we współczesnej czeszczyźnie),
- *sex*, *seksualní* (zastępuje coraz częściej czeskie słowo *pohlavní*), *peep-show*, *intimkontakt*, *call-girl*, *autoerotika*, *vibrátor*, *robotek* (nazwy te są skutkiem rewolucji seksualnej zachodzącej teraz w Czechach; podobnie jak w Polsce nowe „instytucje, działania, praktyki i instrumenty” prowokują nowe nazwy...), *gay* (ten angielski wyraz-cytat używany jest coraz częściej w znaczeniu ‘homoseksualista’, jednak brzmi on delikatniej, ma odcień neutralny od czeskich słów *homoseksual* lub *teplouš*, nacechowanego ekspresywnie), *sexovat se* (w znaczeniu ‘uprawiać seks, współżyć seksualnie’),
- *homeopatie*, *psychotronika*,
- *strečink*, *windsurfing* (*vindserfink*), *designer*, *bonsaj*,
- *antipasta*, *alobal*, *bufet*, *bistro* (te cztery neologizmy funkcjonują już dość długo w języku czeskim, obok wymowy [bufet] często spotykam również wersję [bifé]), *butlovka* (to słowo ze slangu studenckiego robi „błyskawiczną karierę”, zastępując pocziwą czeską *láhev* lub *flašku*), *hamburger* (ta nazwa „szybkiego posiłku” — kotleta mielonego w bułce — przyjęła się, natomiast *hot dog* pokonał *párek v rohlíku*), *cukety* (jest to nowa

nazwa pochodzenia włoskiego; jeszcze niedawno używano wątpliwych w odniesieniu do tej rośliny określeń *tykev* bądź *patizony*: czynnie stosowane bywa także polskie słowo *cukinia* (lub szczerzone *cukinie*), zaczerpnięte z etykiety na słoikach *cukinia w zalewie octowej*, wyrobu importowanego z Polski),

- *avivážní prostředek, dia prodejna, dia výroby, sponzor, spray (sprej)*, ekologie, ekologická *stavba* (często używana kompozycja z prefiksem *eko-*: *ekostavba, ekomyšlení, ekomorálka* itp.).

W grupie drugiej znalazły się neologizmy dotyczące działalności politycznej i społecznej, walki z systemem totalitarnym oraz tworzenia się instytucji demokratycznych:

- *mitink, briefing* (spotkałem również formę *brifink*; warto zauważyć, że w języku angielskim pojęcie to określa odprawę pilotów, instruktaz przed akcją bojową lub podsumowanie jakiegoś działania oraz krótką konferencję prasową po jakimś wydarzeniu; w języku czeskim praktycznie treść tego neologizmu dotyczy tylko konferencji prasowej, udzielania odpowiedzi na pytania dziennikarzy),
- *summit* (ten neologizm wypiera czeskie określenie *schůzka na nejvyšší úrovni* i ogranicza się do spotkania najwyższych przedstawicieli mocarstw),
- *přestrojka, glasnost, totalita, gulag* (tą nazwą określane jest ostatnio każde więzienie polityczne), *esembák, estebák* (pierwsza z nazw ekspresywnie nacechowana poprzez sufiks *-ák* była podstawą do utworzenia wyrazu drugiego, oba neologizmy określają funkcjonariuszy policji, drugi służby bezpieczeństwa, czyli policji politycznej; oba wyrazy utworzono od skrótowców SNB oraz StB),
- *pétépák* (nazwa określająca żołnierza służącego w specjalnej jednostce wojskowej „dla podejrzaných politycznie”, utworzona ze skrótowca; nazwa ta stała się popularna dzięki książce *Černí baroni* Jaroslava Švandrlíka, zakazanej przez ostatnie 20 lat, opisującej w humorystyczny sposób stosunki w takich specjalnych jednostkach wojskowych, główną postacią tej książki jest szeregowy Kefalín — taki Švejka lat pięćdziesiątych...), *fyzl* (lub *fizl*, wyraz pochodzący ze slangu więziennego — *han-týrky*, oznaczający w „grypserze” donosiciela, czyli kapusia lub kabla; ostatnio słowo to stało się modne w związku z ujawnieniem agentów StB), *lustrace* (nazwa operacji kontroli tajnych akt StB z lat minionych, przeprowadzonej w celu ujawnienia współpracowników: agentów i donosicieli policji politycznej, którzy obecnie działają aktywnie w strukturach demokratycznego państwa lub piastują wysokie stanowiska państwowe),
- *převlíkat kabáty* (zmieniać koniunkturalne poglądy polityczne, sprytnie dopasowywać się do nowych ideologii i realiów politycznych),

- *evropský dům, návrat do Evropy, heksagonále* (neologizmy — hasła doskonale znane w Polsce),
- *sympatyzanti, azylanti* (określenie dotyczące nowych realiów — osób ze statusem uchodźcy politycznego, którym udzielono w CSRF azylu politycznego),
- *holocaust* (nazwa ta, funkcjonująca w języku polskim od lat siedemdziesiątych, określająca zagładę narodu żydowskiego, dopiero ostatnio weszła do zasobu leksykalnego języka czeskiego),
- *gadža* (neologizm z języka cygańskiego, oznaczający ‘nie-Cygana’),
- *romská národnost* (najczęściej we frazeologizmie *občan romské národnosti*; określenie to jest nowe, zaczęto je stosować masowo po rozruchach na tle narodowościowym w Ústí nad Labem kilka lat temu, nazwa ta pozwala zastąpić nacechowane nieco pejoratywnie słowo *Cikáni*; inny neologizm *Romové* istnieje dłużej i podobnie jak *romština* funkcjonuje aktywnie w języku),
- *ajatollah* (nazwa ta weszła do czeskiej leksyki po obaleniu szacha w Iranie, a ugruntowała ją wojna w Zatoce Perskiej).

Do grupy trzeciej zaliczyłem neologizmy odnoszące się do działalności ekonomicznej i gospodarczej, budowy systemu gospodarki rynkowej (większość tych nazw jest także neologizmami w języku polskim):

- *tržní ekonomika, marketink, market, know-how, dealer, tým, malá, velká a kuponová privatizace* (frazologizmy nazywające procesy prywatyzowania gospodarki narodowej w CSRF; pierwsza dotyczy handlu i usług, dwie pozostałe — wielkich przedsiębiorstw państwowych),
- *expert, expertize, export, import* (dotychczas konsekwentnie używano odpowiedników czeskich: *vývoz, dovoz*),
- *leasing* (= *kreditní prodej*, dawniej taką formę sprzedaży nazywano w Czecho-Słowacji *multiservis*), *veksel, pacht*; są to doskonale przykłady archaizmów, które obecnie wracają do łask; pierwszy oznacza kwit zastawczy (hipoteczny) — *směnka*, to znaczenie staje się obecnie neologiczne; oprócz wspomnianego istniały jeszcze dawniej inne znaczenia: wysłanie dziecka do niemieckiej rodziny w celu nauki języka niemieckiego lub też objazd, droga obejścia; dotychczas wyraz *veksel* nie funkcjonował w swej pierwotnej postaci treściowej kwitu hipotecznego (zaniechana od lat praktyka finansowa), znane były powszechnie inne nazwy, utworzone od niego w wyniku derywacji i nacechowane pewną ekspresywnością (dotyczyły działalności „podziemia finansowego”): *vekslovat* ‘ilegálně obchodovat s tuzexovými bony, ilegálně měnit zahraniční měny (valuty)’, *vekslák* lub *vekslář* ‘osoba, která se zabývá ilegálním obchodem, ilegálně nakupuje a prodává valuty a tuzexové poukázky’, odpowiednik polskiego *waluciarza, cinkciarza* lub *konika*,

- *pacht, pachtovat, brát w pacht* (w znaczeniu dzierżawy lub dzierżawienia czegoś),
- *petrodolar, kreditkarta* (niepowodzeniem zakończyły się próby wprowadzenia przez językoznawców czeskiego odpowiednika w postaci *platební karta*),
- *inzertní časopis, box* (wyraz ten coraz skuteczniej wypiera czeskie słowa *schránka* i *prepážka*, wchodząc w połączenie *poštovní box* lub też występując samodzielnie w adresach instytucji), *firma, exportní adjustace, second hand, gastarbeiter, odbytovat žárovky* (utworzenie od *odbyt žárovek*), *joint-venture, service*,
- *boutique* (nazwa sklepiku lub salonu z modną odzieżą i galanterią; jeszcze przed wojną używano wyrazu *butyk, butyka* lub *putyka* na oznaczenie podrzędnej knajpy, budki z piwem lub innej „mordowni”; nazwa ta pochodziła od włoskiego słowa *bodega*, oznaczającego gospodę, winiarnię lub piwiarnię).

Do grupy ostatniej włączyłem neologizmy łączące się z nowymi technologiami, postępem i osiągnięciami naukowo-technicznymi:

- *komputer* (bardzo skutecznie wypiera czeskie słowo *počítač*, jak również wyrazy pochodne: *mikropočítač, počítačová tiskárna* itp.),
- *softwer, hardwer, kurzor, BASIC, PASCAL* (i wiele innych nazw urządzeń peryferyjnych sieci komputerowej, języków programowania itp.),
- *compact disc, CD-desky, CD-přehrávač* (skrót CD tworzy wiele hybryd), *camcorder, digitalní záznam, digi-hodinky, hi-tech, hi-fi souprava*,
- *mikrovlna* (tak popularnie mówi się o kuchenkach mikrofalowych, taka też nazwa widniała w praskim sklepie na wywieszce z ceną),
- *fax* (dawna nazwa *telefoto*, obecnie przyjęto internacjonalizm, tworząc również od niego czasownik *faxovat* — nadawać telefax),
- *xeroxovat* (spotkałem także formę krótszą *xerovat*, równie popularną; obydwa czasowniki utworzono od nazwy firmy „Rank Xerox” — producenta najlepszych urządzeń kopiujących; z dużym zdziwieniem zanotowałem również czasownik *minoltovat* — robić odbitki kserograficzne na urządzeniu kopiującym, tym razem firmy „Minolta”, drugiego światowego potentata w tej dziedzinie), *fotosazba, vř elektrochirurgie, walkman*.

Pragnę zauważyć, że dla bohemy obcokrajowca trudność stanowi rozstrzygnięcie, co jest, a co nie jest neologizmem, która jednostka językowa jest naprawdę nowa, która zaś jest z pozoru nowa, ale funkcjonuje w języku nieliterackim od dłuższego czasu. Pewien jestem, że 90% przytoczonych przeze mnie przykładów to „neologizmy najnowsze”, natomiast pozostałe 10% stanowią „neologizmy starsze”, funkcjonujące aktywnie w języku od kilku czy kilkunastu lat. Moje przykłady pochodzą z dwóch źródeł — wynotowałem je podczas lektury wspomnianych wcześniej czasopism, a także zaczerpnąłem z popularnego czasopisma językoznawczego

„Naše řeč”². Do wstępnej weryfikacji przykładów wykorzystałem współczesne słowniki języka czeskiego³. Niewystępowanie danego (potencjalnego neologizmu) w słownikach⁴ uznałem za kryterium zakwalifikowania go do mojego przeglądu neologizmów. Z tego niewielkiego zestawienia czeskich neologizmów (aktywnych w czeszczyźnie od mniej więcej siedmiu lat) wynika jeden podstawowy wniosek — prawie 3/4 nowych jednostek leksykalnych stanowią zapożyczenia z języków obcych (zwłaszcza angielskiego i anglo-amerykańskiego), internacjonalizmy (panamerykanizmy); są to zazwyczaj obcojęzyczne słowa-cytaty oraz wyrazy przejęte (dostosowane do potrzeb fonetyki i ortografii czeskiej), w niewielkim zakresie kalki wyrazowe. Derywacja i kompozycja to następne w kolejności pod względem frekwencji słotowórcze metody tworzenia neologizmów. W incydentalnym zakresie występują neologizmy utworzone od skrótowców⁵ czy nowe nazwy wywodzące się ze slangów (języków profesjonalnych lub środowiskowych⁶). Stosunkowo mało wśród neologizmów jest związków wyrazowych — frazeologizmów⁷. Warto wspomnieć o zjawisku dość rzadkim i paradoksalnym — niektóre archaizmy⁸ stają się we współczesnej czeszczyźnie jakoby „neoneologizmami”, z tym że ich wejście do języka potocznego, a następnie literackiego następuje błyskawicznie (jest to raczej powrót do zasobu leksykalnego wyrazów aktywnych), ponieważ powracają i stają się czymś oczywistym dawne praktyki gospodarcze oraz finansowe.

Niestety, ramy tego artykułu pozwalają tylko na zasygnalizowanie problemu nowych wyrazów (neologizmów) — zjawiska ciekawego we współczesnej czeszczyźnie. W końcowej konkluzji chciałbym raz jeszcze zwrócić uwagę na zarzucenie współczesnego języka czeskiego zapożyczeniami obcojęzycznymi. Przyszło nam prawdopodobnie (dotyczy to Czechów oraz Polaków) obserwować proces amerykanizacji języka, postępującej wraz z amerykanizacją kultury i życia w ogóle. Nie jesteśmy w tym odosobnieni (intensywniej proces ten występuje już od dawna w Europie Zachodniej). Miejmy nadzieję, że nasze języki oprą się „zakusom” języków wielkich narodów, przejmą tylko najlepsze wzorce, wzbogacą się o „konieczne” (optymalne pod względem funkcjonalności) neologizmy i z czasem nie staną się „workiem

² W dwumiesięczniku *Ustavu pro jazyk český CSAN „Naše řeč”*, w rozdziale „Drobnosti” znalazłem mnóstwo ciekawostek dotyczących nie tylko neologizmów.

³ *Slovník spisovné češtiny*. Praha 1978; *Slovník spisovného jazyka českého*. Sv. 8. Praha 1958—1971; Lumir Klimeš: *Slovník cizích slov*. Praha 1981.

⁴ Wiele z przytoczonych przykładów było odnotowanych w *Slovníku vyrazů obcych (Slovník cizích slov)*.

⁵ Np.: *esembák, estebák, pétépák*.

⁶ Np. przyjęty z więziennej „hantýrky” *fyzl (fízl)* lub też *butlovka* ze slangu studenckiego.

⁷ Np. kalki wyrazowe typu: *evropský dům, navrát do Evropy* itp.

⁸ Np.: *veksel, pacht, butyka*.

pełnym barbaryzmów i niezrozumiałego bełkotu obcojęzycznych słów”. Ufam, że słowiańska oryginalność nie pozwoli na to... Jednak w jednoczącej się Europie nie można sztucznie — czy wręcz administracyjnie — separować kultury narodowej i języków narodowych, aby jeszcze bardziej nie komplikować już i tak trudnej współpracy gospodarczej, wymiany osiągnięć naukowo-technicznych oraz kontaktów międzyludzkich, szczególnie w dobie odradzających się nie tylko u nas nacjonalizmów. Rozsądne i wyważone wykorzystywanie obcych środków językowych w naszych językach to ów mityczny złoty środek. O włączeniu obcojęzycznych słów czy zwrotów do języka czeskiego (jak i polskiego) powinny decydować: ich optymalna komunikatywność sprawdzona w praktyce językowej, świadomość treści ukrytej pod obcą formą, a nie źle pojęty (nacjonalistyczny) konserwatyzm i puryzm językowy, preferowanie nieudolnych (ale typowo czeskich) nazw przedmiotów, które na całym świecie nazywają się jednakowo. Ograniczenia takie prowadzą do pewnego rodzaju wyobcowania narodu, nieporozumień językowych i trudności translatorskich. Mam nadzieję, że Czesi i Polacy poradzą sobie z tym, jak udało się to Francuzom i Hiszpanom...

Дарьюш Ткачевский

Словообразовательные неологизмы в современном чешском языке

Резюме

Статья включает в себе свыше ста словообразовательных неологизмов, почерпнутых из средств массовой коммуникации (газет и журналов, телевизионных реклам), их тематическую классификацию, а также информацию об их происхождении и способах словообразования.

Dariusz Tkaczewski

The Word Formation Neologisms in Contemporary Czech

Summary

The article contains over 100 word formation neologisms taken from the mass media (periodicals and television advertisements), their thematic classification and the information about their origin and the way of derivation.